

теру, стану здоров'я, звичок, моральних вподобань, поведінки в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. 史记 /司马迁 - 北京: 中华书局, 2006 - 1031页.
2. 论语 / 刘示范主编. - 济南: 山东教育出版社, 2006. - 385页.
3. 中国俗语大辞典 / 王力题主编. - 上海: 上海辞书出版社, 1991. - 1252页.

4. 俗语辞典 / 编者: 徐宗才, 应俊玲. - 北京: 商务印书馆, 1998. - 1043页.
5. 汉语谚语词典 / 编者: 孟守介. - 北京: 北京大学出版社, 1990. - 640页.
6. 现代汉语谚语词典 / 编者: 温端政. - 上海: 上海辞书出版社, 2009. - 323页.
7. 汉语谚语词典 / 作者: 周静琪. - 北京: 商务印书馆, 2006. - 1699页.

Надійшла до редколегії 21.10.16

Исаев С., ассистент

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

**ПАРЕМИИ С КОМПОНЕНТОМ "ПИЩА"
КАК ОТРАЖЕНИЕ ЖИЗНЕННЫХ ОРИЕНТИРОВ ХАНЬСКОГО ЭТНОСА**

В статье дается анализ паремий китайского языка, содержащих компонент "пища". Предложена их тематическая классификация, рассматривается роль пищи в китайской системе ценностей.

Ключевые слова: пословицы, поговорки, паремии, еда, культура, традиция, китайский язык.

Isayev S., teaching assistant

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

**PROVERBS AND SAYINGS WITH "FOOD" COMPONENT
AS A REFLECTION OF LIFE GOALS OF THE HAN ETHNIC GROUP**

The article analyzes the Chinese proverbs and sayings containing component "food". The material was classified by the thematic units, conclusions were made about the role of food in the Chinese system of values.

Tags: proverbs, paremias, food, culture, tradition, the Chinese language.

УДК 811.411.16

Т. Комарницька, канд. філол. наук, асист.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

**ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ
(ІВРИТ – РОСІЙСЬКА, ІВРИТ – УКРАЇНСЬКА)
У МОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ В ІЗРАЇЛІ**

Розглянуто мішане мовлення українських емігрантів в Ізраїлі, здійснено спробу класифікувати івритські слова, що включаються до нього, і визначити соціолінгвістичну природу мішаного мовлення українських емігрантів в Ізраїлі.

Ключові слова: мовна інтерференція, мішане мовлення, іврит, спотворена лексика.

В силу цілої низки причин сотні тисяч, ба навіть мільйони українців виїжджали і продовжують виїжджати з нашої країни у пошуках кращого життя закордоном. "Нашого цвіту по всьому світу", твердить відомий вислів. Емігруючи за кордон, наші співвітчизники намагаються пристосуватися до місцевих реалій та умов життя, асимілюються, переймають тамтешні традиції й мову. Вивчення етно- і соціолінгвістичних аспектів життя еміграції є важливим для розуміння тих процесів, які відбуваються у мовному колективі, відірваному від природних умов існування, а відтак – для вироблення грамотної мовної політики держави і стратегії взаємодії з діаспорою, оскільки вона була й лишається надзвичайно вагомим фактором у відстоюванні інтересів нашої держави на міжнародній арені. Особливості мови наших емігрантів уже не перший рік цікавлять лінгвістів. Так, надзвичайно ґрунтовним у цій сфері є науковий доробок Б. Ажнюка [1], однак при цьому лінгвіст зосереджує свою увагу передусім на мовленні українців, які емігрували на Захід. Але, звісно, еміграція не обмежується лише західним напрямком; наших колишніх співвітчизників не бракує і на Сході. У цьому регіоні чи не найбільше вихідців із України вже прийняла і продовжує приймати Держава Ізраїль, до якої емігрують як ті, хто має єврейське коріння, так і етнічні українці, що обрали собі шлях трудової міграції. Не зважаючи на масштабність цього явища, досі бракує ґрунтовних наукових праць, які б системно описали соціолінгвістичні аспекти

життя наших колишніх співвітчизників в Ізраїлі; побіжно у своїх статтях цю тему зачіпають В. Морозов [9] і В. Скопіна-Парадіас [11]. Зважаючи на це, вважаємо обрану тему **актуальною**. **Об'єктом** нашого дослідження виступає мішане мовлення української еміграції в Ізраїлі, а **предметом** – особливості мовної інтерференції (іврит – російська, іврит – українська) у мовленні наших колишніх співвітчизників. **Метою** нашої розвідки є описати особливості мішаного мовлення, яке в результаті мовної інтерференції виробили українські емігранти в Ізраїлі. З огляду на мету ставимо перед собою такі **завдання**:

1) розглянути мішане мовлення трьох груп емігрантів (емігранти зі стажем; їхні діти; новоприбулі емігранти);

2) описати випадки морфологічної інтерференції івритських слів при включенні їх до мішаного мовлення емігрантів;

3) класифікувати мовні одиниці іврити, які залучаються до мішаного мовлення наших колишніх співвітчизників;

4) визначити соціолінгвістичну природу мішаного мовлення українських емігрантів в Ізраїлі.

Для досягнення мети статті ми послуговувалися кількома **методами**, а саме: спостереженням як методом польових досліджень, лінгвістичним описовим методом, елементами зіставного аналізу.

Наукова новизна цієї розвідки полягає в систематизації власного мовного матеріалу, зібраного у результаті спостереження за мовленнєвою поведінкою емігрантів.

© Комарницька Т., 2017

Перш ніж перейти до аналізу мішаного мовлення української еміграції в Ізраїлі, вважаємо за необхідне стисло описати мовну ситуацію, що склалася у цій країні. Нагадаємо, що мовна ситуація являє собою ситуацію взаємодії різних мов чи різних форм існування однієї мови у певній державі з огляду на їхню функціональну специфіку й ареал поширення [10, с. 371]. Мовна ситуація, як правило, відображає соціально-економічні умови життя суспільства, при цьому як вона сама, так і пов'язані з нею комунікативні зв'язки історично зумовлені, вони є наслідком ситуацій і станів попереднього часу і зберігають у собі елементи майбутнього розвитку [12]. Відомо, що офіційною мовою в Державі Ізраїль є іврит – давньоєврейська мова, відроджена у кінці XIX ст. як єдина мова, що здатна об'єднати всіх представників єврейського народу. Мовна політика держави була і лишається твердою, вимагаючи від усіх емігрантів опанування офіційної мови принаймні на побутовому рівні, і серйозне зростання частки емігрантів із країн колишнього Радянського Союзу не похитнуло державний курс на іврит як єдину мову офіційного спілкування. Отже, вивчення івриту є обов'язковою умовою соціальної адаптації емігрантів в Ізраїлі; його знання є необхідним при звертанні до всіх офіційних установ (включаючи банки, лікарні, пошту), у документації будь-яких видів тощо. Функціонування ж рідної мови обмежується лише особистими побутовими контактами – родиною, спілкуванням у дружньому колі, візитами до магазинів, які в Ізраїлі мають назву "російських", тобто орієнтованих на покупців-емігрантів із колишнього СРСР із відповідним асортиментом товарів. Практично всі емігранти з України, опинившись в Ізраїлі, відразу переходять на російську мову спілкування, навіть ті, хто погано нею володіє й не послуговувався нею раніше (насамперед маємо на увазі, звісно, вихідців із Західної України). При цьому російській мові українських емігрантів притаманні суто українські спотворення на кшталт уживання *шо* замість *что*, українського */r/* замість російського */r/* тощо. Такою є нинішня мовна ситуація в Державі Ізраїль. Яким чином ми можемо охарактеризувати її в наукових поняттях? Нам відомо, що універсальну типологію мовних ситуацій розробив Л. Нікольський, виділивши мовні ситуації, всередині яких взаємодіють одна з одною соціально-комунікативні системи різних мов (екзоглосні ситуації) і системи (підсистеми) однієї і тієї самої мови (ендоглосні ситуації), з функціонально нерівнозначними елементами (збалансовані і незбалансовані), всередині яких виділяють однокомпонентні (тільки ендоглосні) і багатокомпонентні (як ендоглосні, так і екзоглосні) [12]. При цьому екзоглосні й ендоглосні ситуації можуть бути збалансовані (якщо їхні компоненти рівнозначні, й мови виконують однакові суспільні функції) та незбалансовані (якщо їхні компоненти розподілено за різними сферами спілкування й соціальними групами, тобто функції мов різні) [10, с.371; 13, с.481]. Окрім цього, розрізняють також гармонійні (рівноправні) і дисгармонійні (нерівноправні) мовні ситуації; а залежно від спорідненості мов, наявних у певній країні чи регіоні – гомогенні (співіснування споріднених мов) і гетерогенні (співіснування неспоріднених мов) мовні ситуації [10, с.371]. Отже, напевне, можемо визначити мовну ситуацію, в якій опинилися українські емігранти в Ізраїлі, як екзоглосну й гетерогенну (співіснування неспоріднених мов – івриту й російської / української), нерівноправну та незбалансовану (домінування івриту в усіх офіційних сферах зі значним обмеженням сфери вживання російської / української мов).

Відомо, що з поняттям мовної ситуації тісно пов'язана проблема соціальних аспектів білінгвізму (двомов-

ності, яка є результатом природного засвоєння цих мов у дитинстві або опанування другої мови у зв'язку з необхідністю у дорослому віці) й диглосії (незбалансованої двомовності; володіння двома мовами, які застосовують у різних умовах спілкування [2, с. 125; 7, с. 45; 8, с. 108; 13, с. 481]. При цьому диглосії, як указують соціолінгвісти, притаманні: 1) такий функціональний розподіл мови, коли одну з них уживають у "високих" (не побутових) сферах і ситуаціях мовлення (напр., у науці, освіті тощо) і не застосовують у повсякденному спілкуванні; друга мова, навпаки, є можливою лише у повсякденному спілкуванні; 2) престижність "високої" мови у мовній свідомості соціуму; 3) надетнічний (екзоглосний) характер престижної мови; 4) штучний (шкільний) характер опанування престижної мови [8, с. 108–109]. Отже, спробуємо з'ясувати, з яким явищем (чи явищами) маємо справу, спостерігаючи за мовою української еміграції в Ізраїлі. Очевидно, що вільне володіння івритом і рідною мовою являє собою різновид білінгвізму; при цьому різний соціальний статус івриту й російської, вочевидь, формує диглосію, а мовна інтерференція в усній комунікації емігрантів виявляється у мішаній формі їхнього мовлення. Отже, типовою мовною ситуацією, в якій перебувають наші колишні співвітчизники в Ізраїлі, є іврит-російський білінгвізм з диглосією та мішаною формою мовлення.

Змалювавши мовну ситуацію загалом, спробуємо охарактеризувати особливості мішаного мовлення українських емігрантів, яке сформувалося під впливом івриту. Для збирання матеріалу ми послуговувалися спостереженням за мовленням емігрантів, виходячи з відомого постулату про те, що основне завдання польових соціолінгвістичних досліджень – дістати свідчення про мовлення респондента, тому важливо стежити за тим, щоб мовлення було невимусненим [13, с. 482]; а безпосереднє спостереження за мовленнєвою діяльністю має бути максимально об'єктивним, позбавленим втручання спостерігача задля досягнення достовірних мовних результатів [7, с. 447; 13, с. 482].

Ми спостерігали за мовленням 20 емігрантів із України віком від 21 до 57 років, з яких п'ятеро прибули до Ізраїлю рік-два тому, 11 є представниками еміграції 1990-х рр., а четверо – діти емігрантів 90-х, які народилися в Україні, проте у віці 2-3 років переїхали до Ізраїлю разом із батьками. Виявилось, що мішане мовлення зі значною часткою слів і цілих висловів на івриті притаманне всім трьом категоріям емігрантів, навіть тим, хто прибув до країни зовсім нещодавно. На нашу думку, така стрімка мовна інтерференція нових емігрантів викликана низкою взаємопов'язаних причин: по-перше, вони намагаються якомога швидше опанувати державну мову, необхідну для комфортного проживання у країні; по-друге, стикаються з певними реаліями, добрати назву яким у рідній мові буває не просто. Але найвагоміша, на нашу думку, причина полягає у простому наслідку: новоприбулий емігрант чує, як спілкуються емігранти, так би мовити, "зі стажем", і прагне не виділятися на їхньому фоні. Домішок слів та фраз на івриті робить мовця "своїм", допомагає йому швидше асимілюватися, додає престижу і справляє враження, ніби людина вже давно проживає тут і знається на всіх особливостях життя у країні. Даються взнаки і певні очікування оточуючих, які передбачають, що людина буде поводити себе так, а не інакше. З очікуваннями людей, що оточують мовця, як відомо, тісно пов'язане поняття соціальної ролі – типової мовленнєвої поведінки особистості в соціумі, що зумовлена її становищем у суспільстві і правилами поведінки, прийнятими у тій соціальній групі, до якої ця особистість належить [7, с. 445]. Отже,

новий емігрант починає послугоуватися мішаним мовленням, оскільки так спілкуються оточуючі, й вони очікують і від нього такої самої манери спілкування. Окрім цього, таке мовлення необхідне і з суто прагматичного погляду: у сфері послуг тебе не сприймуть за туриста, тож не намагатимуться обвести навколо пальця. Отже, нові емігранти всіляко прагнуть робити вкраплення іврит у своє мовлення, нерідко й недоречно, наприклад (тут і далі приклади наводимо мовою оригіналу з транслітерацією івритських слів засобами цієї самої мови):

"Едь по проспекту и там справа увидишь такой *биньян*" (Наталія, 37 років) – від івр. בִּנְיָן/біньян/будівля;

"Вот вчера моя знакомая, *ле дугма*, заказала у вас подобную услугу" (Марина, 28 років) – івр. חֲלִמָּה/ле дугма/наприклад.

У мішаному мовленні емігрантів попередніх хвиль подібних прикладів ми не спостерігали, оскільки їхнє мішане мовлення викликане іншими причинами – не прагненням включати до мовленнєвого потоку іншомовні слова і вислови, а складністю, а нерідко навіть уже неможливістю висловитися інакше. Зокрема, мовлення емігрантів 90-х рясніє просторічними семітськими словами-паразитами, які вживають і корінні ізраїльтяни, і які наявні у великій кількості в розмовному варіанті іврит (нагадаємо принагідно, що різниця між розмовним і літературним івритом надзвичайно велика). Наприклад:

"*Ма зз* вкусно было" (Олег, 44 роки) – івритський вислів הָטַמְּ/ма зе/ важко перекласти, еквівалентним йому приблизно є *ой, як же* (дослівно *що це*);

"Ой, вчера мы *мамаш* хорошо отдохнули" (Надія, 57 років) – івр. שָׁמַמ/мамаш/ дійсно, реально;

"Ну и *шо, ма зз мэшане?*" (Тетяна, 53 роки) – івр. הָשָׁמַמ/ма зе мешане/ *яка різниця*;

"Ой, а я как раз вспоминала о тебе, *ма зз* вспоминала о тебе, *хаваль аль а зман!*" (Стелла, 45 років) – івр. הָטַמְּ/ма зе/ *ой, як же* + הָטַמְּ לִי/хаваль аль а зман/ вислів-паразит без конкретного значення, може бути перекладений як *хай йому грець, просто немає слів, щось неймовірне* (дослівний переклад *шкода часу*).

Як бачимо, такі одиниці нерідко важко перекласти дослівно, вони, вочевидь, були засвоєні в результаті повсякчасного спілкування з місцевим населенням, і їхнє відтворення доведене до автоматизму, як і вживання слів-паразитів у будь-якій мові загалом (порівняймо, приміром, вживання івритського слова שָׁמַמ/мамаш/ з українським *реально* у розмовно-побутовому мовленні). Отже, просторічні висловлювання з новозасвоєної мови включаються до мовленнєвого потоку автоматично. Тут, на нашу думку, діє також закон економії зусиль, або ж найменшого спротиву, коли мовці не бажають докладати зайвих зусиль задля того, щоби зробити своє мовлення правильним і грамотним. Дійсно, у стихійному мовленнєвому потоці дуже важливою є швидкість і максимальна зрозумілість для реципієнта, і, якщо для співрозмовника так само звично чути і вживати розмовні елементи з новозасвоєної мови, то він навпаки здивується й не зрозуміє, почувши переклад останніх на українську / російську. Окрім цього, переклад таких одиниць вимагає зайвих зусиль і від мовця, що веде за собою уповільнення реакції й гальмування процесу комунікації.

Коротко опишемо тепер особливості змішування мов у мовленні дітей емігрантів. Діти, які народилися в Україні, проте виросли вже в Ізраїлі, зазвичай володіють російською (лише в поодиноких випадках – українською) у вельми обмеженому обсязі, послуговуючись нею лише у колі сім'ї. При цьому, звісно, еталоном спілкування для таких мовців є їхні батьки, для яких нормою є мішане мовлення. Отже, оскільки у цьому разі

йдеться вже про покоління дітей, для яких саме таке мішане мовлення стало природним, можемо говорити про креолізацію мішаного іврит-російського чи іврит-українського мовлення. Креольська мова, як нам відомо, є мовою певного етносу, що сформувалася у результаті етнічного процесу інтеграції на базі піджини і перетворюється на повноцінну, хоч і вторинну субстратну мову [10, с.221]. Наведемо кілька прикладів мовлення дітей емігрантів:

"*Аваль* ты узнай, если там будет открыто" (Євген, 29 років). Тут спостерігаємо вживання івритського сполучника אָבַח /аваль/ *але* замість російського, а також надання сполучникові *если* неприродного для російської мови значення під впливом іврит, в якому сполучник אִם/ім/ має два значення: *якщо* і *чи* (рос. *ли*). До речі, мовленню дітей емігрантів вельми притаманне неприродне слововживання, яке є результатом калькування з іврит: внутрішній лексикон мовця вже здебільшого складають івритські слова, і при намаганні говорити російською він дослівно перекладає кожне слово, що в результаті приводить до ненормативного слововживання (так, наприклад, нам довелося почути вислів *сладкая вода* у значенні "прісна вода", що є дослівним перекладом івритського сталого словосполучення מַי חָלָו/маім метукім/).

"У меня завтра будет *хофэш*, аз я смогу к вам приехать" (Стелла, 24 роки). У цьому прикладі мовець не асоціює слово שְׁפָה/хофеш/ *свобода, відпустка, вихідний* із російським відповідником і не в змозі перекласти його, оскільки її батьки, як і абсолютна більшість емігрантів, уживають саме івритське слово, а не його відповідник у рідній мові. Окрім цього, подібно до попереднього прикладу, надано перевагу івритському сполучникові תָּא/аз/ *отже, тож, оскільки*. Вочевидь, каркас речення у мисленні мовця будується вже за івритською моделлю, а відтак заповнюється російськими елементами настільки, наскільки мовець володіє російською мовою (а це володіння зазвичай доволі обмежене, нерідко діти емігрантів уже взагалі не в змозі спілкуватися мовою батьків).

Стило окресливши характерні особливості мішаного мовлення трьох груп емігрантів, спробуємо віднайти певні закономірності щодо того, які саме розряди слів залучаються до такого мішаного мовлення. При цьому нагадаємо ще раз, що тенденцію до вживання цих заповнених слів зберігають усі спостережувані групи емігрантів: "законодавцями моди", що так можна висловитися, є емігранти 90-х, а їхні діти й нові емігранти наслідують це мовлення.

Оскільки теоретичних праць у цій сфері бракує, тут ми також змушені покладатися на власні спостереження. Отже, вважаємо, що можна виділити такі групи лексем:

1) івритські слова на позначення предметів зі сфери новітніх досягнень науки і техніки, що були невідомі емігрантам 90-х років на батьківщині, а тому івритські назви цих предметів у лексиконі наших колишніх співвітчизників є єдиними і не мають перекладних відповідників. Наприклад:

"Ой, как душно. Включи *мазган*" (Ігор, 52 роки) – івр. מַזְגָּן/мазган/ *кондиціонер*;

"Разогрей в *микрoгaлe*" (Тетяна, 53 роки) – івр. מִיְכְרֹוּמ/мікрoгaль/ *мікрохвильова піч*;

"Перезвони мне на *пелефон*" (Олена, 48 років) – івр. מִיְחֶלֶף/пелефон/ *мобільний телефон* (саме слово утворене від слів חֶלֶף /пеле/ *диво* і מִיְחֶלֶף /телефон/ *телефон*);

"Мне еще забежать в *каспомат* снять деньги с *картиса*" (Тетяна, 53 роки) – івр. מִיְחֶלֶף/каспомат/ *банкомат* і כָּרְטִיס/картіс/ *(банківська) картка*.

У цьому разі запозичене слово ввійшло до лексику емігрантів разом із новим, невідомим їм раніше поняттям. При цьому бачимо, що іншомовні іменники було максимально пристосовано під морфологічні особливості російської мови: спостерігаємо намагання відмінювати запозичені іменники за правилами російської граматики (*мазган* – *мазгана, мазганом*; *микрогаль* – в *микрогале*; *пелефон* – *пелефона, каспомат* – *каспоматом, каспомата*; *картис* – *картиса, картисом*). В івриті, зазначимо, немає відмінювання слів за відмінками. Цікавим є також спостереження за тим, яку відміну й рід мовці присвоюють запозиченим словам: зазвичай вони переймають рід слова з мови-оригіналу (зокрема, у наведених прикладах всі слова – *אדם, מלך, מלכה, מלכה, מלכה, מלכה* – чоловічого роду) і підсвідомо обирають найтипівішу для цього роду відміну (хоча, можливо, відміну інтуїтивно обирають, виходячи з фонетичної подібності, наприклад: *мазган* – *магазин, микрогаль* – *Монреаль, пелефон* – *телефон, каспомат* – *космонавт, картис* – *карниз*). Втім, правило надавання запозиченим словам такого самого роду, що й у мові оригіналу, діє, звісно, не завжди, наприклад: "Такой *изданут* нельзя упускать" (Марина, 56 років) – в оригіналі слово *לזמן/изданут/* *можливість* жіночого роду; "Вчера по такой хорошей *мице* удалось купить" (Олег, 44 роки) – *מצע/* *акція* чоловічого роду (тут, вочевидь, мовці спираються на асоціацію з російськими закінченнями слів, стихійно переносячи російські правила відмінювання на запозичені слова).

2) група лексем на позначення місцевих реалій, які являють собою безеквівалентну лексику. Існування такої роду слів є природним у мішаній мові й не потребує зайвих пояснень. Як пам'ятаємо, термін "безеквівалентна лексика" запропонував німецький етнолог і філософ І.Гердер на позначення таких груп слів:

а) найменування національного житла (напр., *כוכ/* *сука/ шатро на свято Суко*);

б) найменування національного одягу (напр., *ליל/таліт/* *накидка для молитов*);

в) найменування головних уборів (*כר/кіпа/* *ярмулка*);

г) найменування національної їжі (*פלאפל/* *фалафель/ смажені фрикадельки з гороху, חק/шак/* *шакшука/ омлет зі смаженими помідорами*).

Реалію ж визначають як монолексемну чи полілексемну одиницю, що містить у собі як основне лексичне значення традиційно закріплений комплекс красназвочної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови реципієнта (визначення Р.П. Зорівчак) [5, с.142]. Простіше кажучи, основне лексичне значення таких одиниць містить етнокультурний компонент, не притаманий мові-реципієнту [4, с.8]. У мішаному мовленні наших колишніх співвітчизників наявні всі розряди реалій: 1) побутові реалії (*חק/економіка/* *універсальний засіб для чищення, חמ/хумус/* *хумус (паста із бобових), מט/* *метопелет/* *доглядальниця за літніми*); 2) етнографічні та міфологічні реалії (*אשכנז/* *ашкеназі/ ашкеназіський єврей (родом зі Східної Європи), ספרד/* *сфараді/ сефардський єврей (родом із Західної Європи), חנוכה/* *ханука/ свято Ханука, פורים/* *пурім/ свято Пурім, שבט/* *шабат/ субота, святий день*); 3) реалії світу природи (*צבר/цабар/* *солодкий плід кактуса*); 4) реалії державно-адміністративного устрою і суспільного життя (*התנחלות/* *гітнахалут/* *єврейське поселення на палестинській території, כנסת/* *Кнесет, צה"ל/* *צה"ל/* *ізраїльська армія ЦАГАЛ, מוסד/* *мосад/* *ізраїльська розвідка Мосад, קופת/* *купат-холім/* *лікарняна каса, ביטוח/* *бітух-леумі/* *національне страхування, מושב/* *мошав/ селище, קיבוץ/* *кібуц/* *кібуц*); 5) онимастичні реалії (*שלמה/* *шломо/* *Соломон, נתב"ג/* *натбаг/* *аеропорт*

(*שלמה/* *шломо/* *Соломон, נתב"ג/* *натбаг/* *аеропорт Бен-Гуріон, יסו/* *сано/* *"Сано",* *ізраїльська побутова хімія*); 6) асоціативні реалії (*חשך/* *хошек* *міцрайм/* *темно, хоч око виколи* (дослівно "єгипетський морок", вислів зі Старого Заповіту на позначення однієї з кар єгипетських), *צבר/* *цабар/* *солодкий плід кактуса, а також корінний ізраїльтянин* (як і плід кактуса, зовні непривабливий, але добрий усередині), *מגילת/* *лгол/* *мегілат естер/* *сувій Есфір – стос паперів, велика за обсягом писанина* (пор. укр. *талмуд*), *ה'פדס/* *пардесія/* *Пардесія – селище в Центральному окрузі А-Шарон, в якому розташовується психдиспансер, через що за цим топонімом закріпилася стійка асоціація з відповідною установою* (пор. укр. *Глеваха*)).

3) вставні слова і слова-паразити, які засвоюються, так би мовити, "з повітря", оскільки їх уживають всі та скрізь. Саме цей пласт іншомовної лексики відразу запозичують і нові емігранти. Наприклад:

"Бэсэдэр, давай завтра встретимся" (Наталія, 33 роки) – івр. *בסעד/* *добре, гаразд, окей*;

"Ма питом я буду це делать?!" (Тетяна, 53 роки) – івр. *מא/* *ма пі'ом/* *чого раптом*;

"Какое красивое платье, хаваль аль а зман!" (Тетяна, 53 роки) – івр. *חבל על הזמן/* *хаваль аль а зман/* *просто бракує слів*;

"Это ж *стам* платит такие бешеные деньги" (Інна, 45 років) – івр. *דלו/* *стам/* *просто так*.

4) різномірні групи слів, систематизувати які складно. Мусимо визнати, що досконало систематизувати стихійне й асистемне явище змішування мов практично неможливо, тому й виділяємо цю групу лексем, куди ввійшли слова, запозичувати які, здавалось би, немає жодної причини, оскільки всі вони мають повноцінні відповідники у російській чи українській, відомі мовцям-емігрантам. Напевно, тут усе-таки дається взнаки відірваність від природної сфери існування рідної мови й не поступлива мовна політика Держави Ізраїль, спрямована на цілковиту асиміляцію всіх колишніх переселенців: без знання івриту всі двері будуть для них зачинені. Тому теоретично будь-яке засвоєне слово може стихійно включатися у мовлення. Наведемо кілька прикладів:

"Он работает на мифале" (Тетяна, 53 роки) – івр. *מפאל/* *міфаль/* *завод*;

"Надо поехать в Украину встретиться с мишпахой" (Надія, 57 років) – івр. *מישפח/* *мішпах/* *родина*;

"Вчера засалил саломона" (Ігор, 52 роки) – івр. *סלמון/* *саломон/* *лосось*;

"Зі мною одна дівчина працює на нікайоні" (Оксана, 38 років) – івр. *ניקיון/* *нікайон/* *прибирання*;

"Ви підете на месібу?" (Олександр, 56 років) – івр. *מסיבה/* *месіба/* *вечірка*.

Такий івритський компонент, що входить до мовлення в асимільованій формі, можемо слідом за Максом Вайнрайхом назвати "мішаном івритом" (щоправда, дослідник пропонував виділяти його в мові їдиш). На думку вченого, це той компонент івриту, що є органічною частиною буденної, звичайної мови і не потребує жодного посередництва [3, с.7].

Насамкінець спробуємо здійснити ще одну класифікацію запозичених з іврит слів, що поповнюють мішане мовлення наших емігрантів. Очевидно, класифікувати їх можемо за частинами мови. Отже, які частини мови включаються до мішаного мовлення емігрантів? Ми зафіксували вживання практично всіх частин мови, але за нашими спостереженнями найчастотнішими у мішаному мовленні є запозичені іменники. Загалом, це природно, оскільки саме іменники несуть найбільше інформаційне навантаження. Прикладів включення іншомов-

вних іменників до мовленнєвого потоку ми вже навели чимало, але додамо ще кілька:

"Мне надо забежать в *маколет*" (Тетяна, 53 роки) – івр. מכולמ/маколет/ (*невеличкий*) *гастроном*;

"Как тебе работа в *мисраде*?" (Євген, 29 років) – івр. משרמ/мисрад/ *офіс*;

"Давай встретимся на *тахане*" (Наталія, 33 роки) – івр. תחנה/тахана/ *зупинка*;

"Сделал *шук*" (Олег, 44 роки) – івр. שוק/шук/ *базар*.

Івритські дієслова залучаються до мовленнєвого потоку дещо рідше, як нам видається, з огляду на необхідність піддавати їх складним метаморфозам, щоби пристосувати до граматичних норм російської мови:

"Ну, как, *медабришь* уже понемногу?" (Ігор, 52 роки) – івр. מדבר/медабер/ *говориш* (у цій конкретній мовленнєвій ситуації йшлося про здатність говорити на івриті);

"Я такие коробочки *шмерю*, они могут понадобиться" (Інна, 45 років) – івр. שומר/шомер/ *бережу*.

Іншомовні прикметники та прислівники також можуть бути включені до мовленнєвого потоку, наприклад:

"Ты ж объясни, шо он, как бы, *мэсукан*" (Тетяна, 53 роки) – івр. מסוכן/месукан/ *небезпечний*;

"Он тоже из Украины, но он *ватик*" (Тетяна, 53 роки) – івр. ותיק/ватик/ *досвідчений, зі стажем*; у розмовному мовленні – *емігрант, який уже давно в Ізраїлі*;

"Это *хариф*?" (Євген, 29 років) – івр. חריף/хариф/ *гостре, перчене*;

"У нее ж там все *мэсудар*" (Тетяна, 53 роки) – івр. מסודר/месудар/ *впорядковано, влаштовано*;

"Тов, пойдем" (Ігор, 52 роки) – івр. טוב/тов/ *добре, гаразд*;

"*Нахон*, я согласна" (Стелла, 45 років) – івр. נכון/нахон/ *правильно*.

Відносно невеликий відсоток уживань іншомовної лексики припадає на займенники ("Так, я не поняла, *ма* зє?" (Тетяна, 53 роки) – מה/ма/ *що, ті/зе/ це*), службові слова ("ну, *вэ*, и шо дальше?" (Інна, 45 років) – ו /ве/ *і*), вигук ("Ты шо, *хас* *вэ халила*!" (Тетяна, 53 роки) – הלאה/хас ве халила/ *боронь Боже*; "Будет тебе *ой-ва-вой!*" (Інна, 45 років) – וואו /ой-ва-вой/ *ата-та, ой-ой-ой*).

Окрім окремих слів у практично незмінному вигляді до мішаного мовлення потрапляють численні сталі словосполучення іврит (сміхут, מילים): חג ערב /єрев хаг/ вечір напередодні єврейського свята, שבת מוצאי/моцаей шабат/ вихід суботи (вечір суботи, коли вже можна працювати), מרכזית תחנה/тахана мерказит/ центральна станція, שירות מונит/монит шерут/ маршрутне таксі, אזור תעסוקה/езор таасія/ промзона. Такі словосполучення стихійно набувають у мовленнєвому потоці російських закінчень і спроб відмінювання за правилами російської граматики (загалом зазначаючи таких самих спотворень, як і поодинокі івритські слова): "после моцаей шабата", "доехать до таханы мерказит", "ехать в монит шеруте", "работать в эзор таасие".

Розглянувши на конкретних прикладах мішане мовлення емігрантів, ставимо перед собою питання: яким же соціолінгвістичним терміном ми можемо його назвати? Приміром, чи можемо ми в цій ситуації говорити про піджин? З одного боку, ні, оскільки піджин, як відомо, являє собою редуковану допоміжну мову, що виконує обмежені функції (торговельні, бізнесові тощо) [10, с. 463]. Вочевидь, у цьому разі про якісь обмежені бізнесові функції не йдеться, тим більше, що і сам термін "піджин" походить від спотвореного англійського "business", тобто це – мова торговельних та інших ділових контактів [8, с. 111; 10, с. 463]. Отже, мішане мовлення емігрантів назвати піджином не можемо, проте, з іншого боку, в ньому наявні елементи, притаманні під-

жинові, а саме: вживання іншомовної, нерідко спотвореної лексики за правилами місцевої фонетики, граматики та словотвору [8, с. 111; 10, с. 463]. Дійсно, вище ми вказали чимало прикладів, коли івритські слова зазнають морфологічних спотворень через те, що мовці намагаються пристосувати їх до правил російської граматики. Окрім цього, спостерігаємо також фонетичні та словотвірні спотворення, яких в устах мовців-емігрантів зазнають івритські слова, наприклад: "Они *запасулили* это" (Інна, 45 років) – дієслово утворене префіксальним способом від івр. ליוס /пасуль/ *бракований*; "Вона теж *нікайонщиця*" (Оксана, 38 років) – іменник утворений суфіксальним способом шляхом додавання до іменника ניקאי /нікайон/ *прибирання* російського суфікса -щиц, що вимагає після себе закінчення -а, але під впливом української мови до нього було приєднано закінчення -я; "Вам надо выйти на *Аһане*" (Тетяна, 53 роки) – слово הנחל /Аһана/ *Аһана* (назва залізничної станції в Тель-Авіві) зазнало фонетичних змін, і замість нормативного /t/ в ньому з'явився український звук /r/. Отже, мішане мовлення емігрантів має деякі риси піджини, однак його функції відрізняються від функцій останнього, тому ототожнювати з піджином ми його не можемо.

Можливо, мішане мовлення українських емігрантів підпадає під визначення поняття "суржик"? О. Селіванова визначає суржик як наявні у мовленні певної частини населення штучно і неприродно поєднані елементи двох або кількох мов, що порушують норми літературної мови і є крайнім виявом мовної інтерференції (взаємопроникнення) [10, с. 593]. Чи схожий наш феномен на те, що описано у дефініції? Загалом, так: дійсно, маємо справу з певною частиною населення (вихідцями з колишнього СРСР), неприродно поєднаними елементами двох мов (івриту й російської, рідше – івриту й української), порушенням мовних норм та інтерференцією двох мов. Ба більше, О. Селіванова пише, що чинниками стійкості суржику є: 1) здатність до наслідування, що виявляється у перемиканні мовних кодів задля підвищення статусу власного "обличчя"; 2) адаптивні властивості людини; 3) устрій, культура мовлення сім'ї, що передається від батьків до дітей; 4) мовна ситуація у країні та мовна політика держави тощо [10, с. 593]. Всі ці фактори, як ми вже зазначали вище, наявні в аналізованому феномені. Дійсно, нові емігранти доволі швидко починають наслідувати мішане мовлення емігрантів попередніх хвиль; переймання мішаного мовлення сприяє соціальній адаптації нових емігрантів; мовлення у колі сім'ї емігрантів також є мішаним, через це діти (особливо ті, що народилися вже в Ізраїлі) сприймають таке мовлення за норму. І, зрештою, безкомпромісна мовна політика Держави Ізраїль, що нав'язує іврит як єдину мову для всього населення, також виступає вагомим чинником мовної інтерференції серед емігрантів. Одним зі шляхів поширення суржику, зазначає О. Селіванова, є засоби масової інформації, література й мистецтво [10, с. 593]. Це твердження також релевантне для аналізованого феномена. Неабияка частка ізраїльських ЗМІ орієнтована на російськомовну аудиторію, тобто репатріантів із колишнього СРСР, і при цьому всі ці мас-медіа (свідомо чи ні) також послуговуються мішаним мовленням, щоправда, не настільки спотвореним, як в усній комунікації мовців. Стислий обсяг цієї статті, на жаль, не дозволяє нам детальніше проаналізувати мову ізраїльських ЗМІ, однак одну з подальших розвідок ми плануємо присвятити саме цій темі. Отже, наведені вище факти вказують на те, що мішане мовлення наших колишніх співвітчизників в Ізраїлі можна назвати суржином. Але все-таки

термін "суржик" стійко асоціюється саме з мішаним українсько-російським мовленням, тому ми не маємо впевненості в тому, чи можна ним іменувати інший різновид мовної інтерференції. У кожному разі гадаємо, що цю тему краще залишити на подальше опрацювання.

Отже, наше стисле дослідження дозволяє нам зробити такі **висновки**:

1) мішане мовлення (іврит – російська, рідше – іврит – українська) притаманне як емігрантам 1990-х років і їхнім дітям, так і новим емігрантам, які прибули до Ізраїлю рік-два тому;

2) потрапляючи до мішаного мовлення, івритські слова і сталі словосполучення зазнають спотворень за граматичними правилами російської мови: іменники дістають відмінювання за відмінками, дієслова – за особами; з івритськими словами відбуваються і словотворчі процеси за російським зразком;

3) до мішаного мовлення емігрантів залучаються різностильові івритські слова, що належать як до повнозначних, так і до службових частин мови;

4) мішане мовлення українських емігрантів в Ізраїлі за своєю природою дуже подібне на суржик, а також має деякі риси, притаманні піджину; мовлення дітей емігрантів більше нагадує креольську мову.

Для подальшого опрацювання подібних тем, пишуть соціолінгвісти, також набуває особливої актуальності створення бази записів усного мовлення різних регіонів, що дасть можливість дослідити регіональну специфіку мішаного мовлення, а також установити ареали його поширення [6]. Дійсно, опрацювання мішаного мовлення як вияву мовної інтерференції має неабияке значення в умовах постійної взаємодії мов і культур, тому плануємо і надалі працювати над цією темою.

Список використаних джерел:

1. Ажнюк Б. М. Мовна єдність нації: діаспора й Україна / Б. М. Ажнюк. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 1999. – 452 с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Изд. 2-е, стереотип / О. С. Ахманова. – М.: "Советская Энциклопедия", 1969. – 608 с.
3. Берднікова О. М. Семітський компонент у мові їдиш : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук : спец. 10.02.13 "Мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії" / О. М. Берднікова. – К., 2006. – 20 с.
4. Карпенко Г. А. Лексико-граматичні та структурно-стилістичні особливості слів на позначення китайських соціально-побутових реалій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.13 "Мови народів Азії та Африки, аборигенних народів Америки та Австралії" / Г. А. Карпенко. – К., 2006. – 20 с.
5. Кияк Т. Р. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. – 543 с.
6. Масенко Л. Т. Українська мова в соціолінгвістичному аспекті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Л. Т. Масенко. – К., 2005. – 39 с.
7. Матвеева Т. В. Полный словарь лингвистических терминов / Т. В. Матвеева. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2010. – 562 с.
8. Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика: Пособие для студентов гуманитарных вузов и учащихся лицеев / Н. Б. Мечковская. – 2-е изд., испр. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 207 с.
9. Морозов В. "Русские" в Израиле / В. Морозов // Азия и Африка сегодня: ежемесечный научный и общественно-политический журнал / РАН; Ин-т востоковедения; Ин-т Африки. – М., 2008. – №11. – С. 41–46
10. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
11. Скопина-Парадиас В. Языковая адаптация русскоязычных мигрантов в Греции и Израиле / В. Скопина-Парадиас // Русский язык и литература в учебных заведениях : научно-методический журнал / Национальный пед. университет им. М. Драгоманова. – К., 2008. – № 3. – С. 36–45.
12. Тумай Н. В. Лінгвоцид української мови та шляхи його подолання українством у ХІХ – на початку ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Н. В. Тумай. – К., 2006. – 19 с.
13. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / [гл. ред. В.Н. Ярцева]. – 2-е изд. – М.: Советская Энциклопедия, 1998. – 685 с.: ил.

Надійшла до редколегії 17.10.16

Комарницкая Т., канд. филол. наук, ассист.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ОСОБЕННОСТИ ЯЗЫКОВОЙ ИНТЕРФЕРЕНЦИИ (ИВРИТ – РУССКИЙ, ИВРИТ – УКРАИНСКИЙ) В РЕЧИ УКРАИНСКИХ ЭМИГРАНТОВ В ИЗРАИЛЕ

Рассмотрена смешанная речь украинских эмигрантов в Израиле, предпринята попытка классифицировать ивритские слова, включающиеся в нее, и определить социолингвистическую природу смешанной речи украинских эмигрантов в Израиле.

Ключевые слова: языковая интерференция, смешанная речь, иврит, искаженная лексика.

Komarnytska T., PhD in philology, teaching assistant
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE LINGUISTIC INTERFERENCE (HEBREW – RUSSIAN, HEBREW – UKRAINIAN) PECULIARITIES IN THE SPEECH OF UKRAINIAN EMIGRANTS IN ISRAEL

The mixed speech of Ukrainian emigrants in Israel is analyzed; an endeavor is made, to classify the Hebrew words in the mixed speech, as well as to define the sociolinguistic nature of Ukrainian emigrants' mixed speech.

Tags: linguistic interference, mixed speech, Hebrew, deformed lexicon.

УДК 811.521'272

К. Комісаров, канд. філол. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПОЛІТИЧНА КОРЕКТНІСТЬ ЯК ЛІНГВОПРАГМАТИЧНА КАТЕГОРІЯ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ)

Розглянуто політичну коректність як категорію лінгвопрагматики: проаналізовано зміст поняття "політична коректність", визначено головні аспекти проблеми політичної коректності у контексті політичної комунікації; вказано на актуальність проблеми політичної коректності з точки зору лінгвістичної прагматики; доведено за допомогою фактичного мовного матеріалу, що політична коректність є органічною складовою японської лінгвокультури. Вияви політичної коректності розглянуто та проаналізовано на дискурсивному, синтаксичному, морфологічному і лексичному рівнях сучасної японської мови.

Ключові слова: політична коректність, політична комунікація, лінгвопрагматика, комунікативна стратегія, фрейм взаємодії, евфемізація, етнолінгвокультура.

© Комісаров К., 2017